

सन २०२३-२४ मध्ये कापूस, सोयाबीन व इतर तेलबिया पिकांची उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी विकासासाठी विशेष कृती योजना राबविण्यास प्रशासकीय मान्यता देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
कृषी, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: विकृत्यो-२०२२/प्र.क्र.३९/४ अ
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
दिनांक: २३ ऑक्टोबर, २०२३

संदर्भ:- १) कृषि व पशुसंवर्धन विभागाचा शासन निर्णय क्रमांक विकृत्यो-२०२२/प्र.क्र.३९/४अ, दि.१२ मे, २०२२
२) कृषि आयुक्तालयाचे पत्र क्र.विप्र-३/कापूस/विशेष कृती योजना/२२९२५/२३, दि.१२ जुलै, २०२३
३) कृषि आयुक्तालयाचे पत्र क्र.विप्र.२/रापुसोकायोजना/प्र.मान्यता २३-२४/प्र.क्र.०७/३३२४०/२३, दि.१६ ऑक्टोबर, २०२३

प्रस्तावना :-

मा.उप मुख्यमंत्री महोदयांनी सन २०२२-२३ च्या अर्थसंकल्पीय भाषणामध्ये केलेल्या घोषणेच्या अनुषंगाने महाराष्ट्रातील शेतक-यांची उत्पादकता वाढावी, त्याचप्रमाणे या पिकांच्या मूल्यसाखळीमध्ये शेतक-यांचा सहभाग वाढावा या दृष्टीकोनातून कापूस, सोयाबीन तसेच, भुईमुग, सुर्यफुल, करडई, मोहरी, तीळ व जवस या अन्य तेलबिया या पिकांच्या उत्पादकता वाढी बरोबरच मूल्य साखळी विकासासाठी सन २०२२-२३ ते २०२४-२५ या तीन वर्षांच्या कालावधीत राबवावयाच्या, रु.१०००.०० कोटी खर्चाच्या (कापूस रु.४५०.०० कोटी व सोयाबीन व इतर तेलबिया पिके रु.५५०.०० कोटी) विशेष कृती योजना राबविण्यास संदर्भ क्र.१ येथील दि.१२ मे, २०२२ च्या शासन निर्णयान्वये प्रशासकीय मान्यता प्रदान केली आहे.

सन २०२३-२४ मध्ये एकात्मिक कापूस, सोयाबीन आणि इतर तेलबिया उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी विकासासाठी विशेष कृती योजनेकरिता रु.५२४.१९ कोटीच्या कार्यक्रमास प्रशासकीय मान्यता करून निधी वितरीत करण्याची विनंती कृषि आयुक्तालयाच्या संदर्भ क्र.२ व ३ च्या पत्रांन्वये केली आहे. त्यानुषंगाने प्रशासकीय मान्यता देण्याबाबत शासन पुढीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय:

१. सन २०२३-२४ मध्ये एकात्मिक कापूस, सोयाबीन आणि इतर तेलबिया उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी विकासासाठी विशेष कृती योजनेकरिता कंत्राटी पदांसाठी विहित केलेला, कापूस रु.१.५५ लाख व सोयाबीन व इतर तेलबिया रु.१.७८ लाख इतका खर्च वगळून उर्वरित रु.५२०.८६ कोटी (कापूस रु.२३८.८९ कोटी व तेलबिया रु.२८१.९७ कोटी) च्या कार्यक्रमास प्रशासकीय मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.
२. कापूस, सोयाबीन व इतर तेलबिया पिकांची उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी विकास विशेष कृती योजनेतील कंत्राटी पदांना वित्त/ सामान्य प्रशासन विभागाची मान्यता मिळेपर्यंत कोणत्याही स्वरूपातील कंत्राटी पदे भरण्यात येऊ नयेत.
३. कापूस, सोयाबीन व इतर तेलबिया पिकांची उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी विकास विशेष कृती योजनेच्या अनुषंगाने मा.मंत्री (कृषि) यांच्या अध्यक्षतेखाली दि.२९ ऑगस्ट, २०२३ रोजी झालेल्या बैठकीतील सूचनेच्या अनुषंगाने महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ, पुणे व महाराष्ट्र राज्य सहकारी

कापूस उत्पादक पणन महासंघ मर्या.मुंबई यांच्याकडून प्राप्त होणारे प्रस्ताव मा.मंत्री (कृषि) यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीसमोर विचारार्थ सादर करण्यात यावेत.

४. या विशेष कृती योजनेतर्गत राबवावयाच्या कार्यक्रमाचे पिकनिहाय व बाबनिहाय मंजूर आर्थिक व भौतिक लक्षांकाचे विवरण सोबतच्या परिशिष्ट १-व २ मध्ये नमूद केले आहे .
५. सदर विशेष कृती योजनेच्या अंमलबजावणीकरीता निधी अर्थसंकल्पीय वितरण प्रणालीद्वारे आयुक्त (कृषि) यांना उपलब्ध करून देण्यात येईल. सदर निधी पुढील लेखाशिर्षाखाली सन २०२३-२४ करिता करण्यात आलेल्या अर्थसंकल्पीय तरतूदीतून खर्ची टाकण्यात यावा -

मागणी क्र.डी-३
२४०१-पीक संवर्धन
(०३) (०१)-कापूस, सोयाबीन व इतर तेलबिया पिकांची उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी विकासासाठी विशेष कृती योजना
२४०१B४१९
३३, अर्थसहाय्य

६. सदर योजनेच्या शिघ्र व सुयोग्य अंमलबजावणीसाठी आयुक्त, कृषि हे नियंत्रण अधिकारी असतील तर सहाय्यक संचालक (लेखा-१) कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य पुणे हे आहरण व संवितरण अधिकारी असतील. तसेच सदर योजनेचा निधी महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ (MAIDC), महाबीज व इतर तत्सम अंमलबजावणी यंत्रणांना आयुक्तालय स्तरावरून वितरीत करण्यात यावा. जेणेकरून निधी वितरणास होणारा विलंब टळेल.

७. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२३१०२३१६१०४२२४०१ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

सहपत्र:वरीलप्रमाणे

(महेंद्र घाडगे)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. मुख्य मंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
२. मा.उप मुख्यमंत्री तथा वित्त मंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
३. मा.उप मुख्यमंत्री तथा गृह मंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
४. मा. मंत्री (कृषि), महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२

५. मा.विरोधी पक्ष नेता ,विधानसभा ,विधानमंडळ सचिवालय ,मुंबई
६. मा.विरोधी पक्ष नेता ,विधानपरिषद ,विधानमंडळ सचिवालय ,मुंबई
७. सर्व विधानसभा सदस्य, विधानसभा , विधानमंडळ सचिवालय ,मुंबई
८. सर्व विधानपरिषद सदस्य, विधानपरिषद विधानमंडळ सचिवालय ,मुंबई
९. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
१०. अपर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
११. अपर मुख्य सचिव (नियोजन), नियोजन विभाग, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२
१२. अपर मुख्य सचिव (कृषि), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१३. महासंचालक माहिती व जनसंपर्क सचालनालय, मुंबई
१४. आयुक्त (कृषि), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य पुणे
१५. व्यवस्थापकीय संचालक, महाबीज, अकोला
१६. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ, मुंबई
१७. महासंचालक, महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद, पुणे
१८. कुलगुरु (वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ/डॉ.पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापीठ/ महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ)
१९. संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण), कृषि आयुक्तालय, पुणे
२०. सर्व संचालक/सह संचालक, कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य पुणे
२१. कृषि सहसंचालक (लेखा-१), कृषि आयुक्तालय, पुणे
२२. सर्व विभागीय कृषि सह संचालक
२३. सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
२४. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
२५. महालेखापाल महाराष्ट्र (लेखा व अनुज्ञेयता) मुंबई/नागपूर
२६. महालेखापाल महाराष्ट्र (लेखा परिक्षा) मुंबई /नागपूर
२७. वित्त विभाग, व्यय १/अर्थसंकल्प १३, मंत्रालय, मुंबई -३२
२८. नियोजन विभाग (१४३१), मंत्रालय मुंबई - ३२
२९. निवड नस्ती (कार्यासन-४-अ)

शासन निर्णय क्रमांक: विकृत्यो-२०२२/प्र.क्र.३९/४ अ, दिनांक २३ ऑक्टोबर, २०२३

कापूस पिकाची उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी विकासासाठी विशेष कृती योजना

परिशिष्ट-१

अ.क्र.	बाब	प्रथम वर्ष		द्वितीय वर्ष		आर्थिक (कोटी)
		भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	
अ	पिकांची उत्पादकता वाढ व क्षमता बांधणी					
१	शेतकरी समुहासाठी उत्पादकता वाढ करणेसाठी प्रस्तावित बाबी					
	I. उत्पादकता वाढ आधारित प्रात्यक्षिक	०	०	८००००	७९.४४	७९.४४
	II. अति घन लागवड आधारित प्रात्यक्षिक	०	०	१००००	११.९३	११.९३
	III. सेंद्रिय शेती आधारित प्रात्यक्षिक	०	०	०	०.००	०.००
	एकूण (१)	०	०	९००००	९१.३७	९१.३७
२	प्रचार व प्रसिद्धी/राज्य व जिल्हास्तर कार्यशाळा/अधिकारी व कर्मचारी प्रशिक्षण व इतर आकस्मिक खर्च	०	०		१.७३	१.७३
	एकूण (अ)	०	०		९३.१०	९३.१०
ब	मूल्य साखळी विकास					
३	शेतकरी उत्पादक कंपनी स्थापन व बळकटीकरण					
	I. नवीन शेतकरी उत्पादक कंपन्या स्थापना करणे	२००	२.००	२००	२.००	४.००
	II. अस्तीत्वात असलेल्या शेतकरी गटाना संलग्न करुण शेतकरी उत्पादक कंपन्या स्थापन करणे					०.००
	i. कापूस साठवणुकीसाठी शेड	२००	४०.००	२००	४०.००	८०.००
	ii. शेतावरील जिनिंग आणि प्रेससिंग युनिट	२००	१०.००	२००	१०.००	२०.००
	iii. ऑइल एक्स्ट्राक्टर (Oil extractor)	२०	४.००	२०	४.००	८.००
	III शेतकरी उत्पादक कंपन्यांचे मूल्यसाखळी बळकटीकरण करण्याकरिता प्रोत्साहनपर अनुदान	२००	६.००	२००	६.००	१२.००
	IV शेतकरी उत्पादक कंपन्यांना ड्रोन/ खरेदी व ड्रोनद्वारे औषध फवारणी करण्यासाठी अनुदान व अर्थसहाय्य	३०	२.२५	३०	२.२५	४.५०
	V बांधावर जैविक निविष्टा निर्मिती करिता					०.००
	१. मास्टर लॅब २०० लॅब*१ लाख	१००	१.००	५०	०.५०	१.५०
	२. बेसिक लॅब १००० लॅब *०.१५ लाख	५००	०.७५	२५०	०.३८	१.१३
	एकूण (३)		६६.००		६५.१३	१३१.१३
४	शेतकरी उत्पादक कंपनीस कोमोडिटी मार्केटशी जोडणेकरिता अर्थसहाय्य		१.००		१.००	२.००
५	नावीन्यपूर्ण बाबी		१.००		१.००	२.००
	एकूण (ब)		६८.००		६७.१३	१३५.१३
क	बियाणे साखळी बळकटीकरण					
६	विद्यापीठ स्तरावरील संशोधन व आदर्श प्रात्यक्षिक प्लॉट तयार करण्यासाठी तसेच बियाणे साखळी बळकटीकरण (प्रती विद्यापीठ रु. ५ कोटी)		४.६७		६.००	१०.६७
	एकूण (क)		४.६७		६.००	१०.६७
ड	प्रचलित योजनांची सांगड					
७	टिबक सिचन		Convergence		Convergence	Convergence
८	सिचन साधने व सुविधा (शेततळे, विहीर, पम्प सेट, पाईप इ.)		Convergence		Convergence	Convergence
९	कापूस पिकातील यांत्रिकीकरण		Convergence		Convergence	Convergence
१०	औजारे बँक		Convergence		Convergence	Convergence
	एकूण एकंदर		७२.६७		१६६.२३	२३८.८९

परिशिष्ट-२

राज्य पुरस्कृत सोयाबीन व इतर तेलबिया उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी विकास विशेष कृती योजना
सन २०२२-२३ : घटकनिहाय कार्यक्रम

(रु. कोटीत)

अ. क्र.	प्रमुख घटक	बाब	सन २०२३-२४ साठी प्रस्तावित कार्यक्रम					
			प्रथम वर्षाचा (सन २०२२-२३ मधील) कार्यक्रम		द्वितीय वर्षाचा (सन २०२३-२४ साठीचा) कार्यक्रम		एकूण कार्यक्रम	
			भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक
१	पिकांची उत्पादकता वाढ व शेतकऱ्यांची क्षमता बांधणी	शेतकरी समूहासाठी उत्पादकता वाढ करणेसाठी प्रस्तावित बाबी						
		सोयाबीन २७०० समूह	०	०.००	१७३६००	१४७.५६	१७३६००	१४७.५६
		भुईमुग	०	०.००	१२६५०	१३.९२	१२६५०	१३.९२
		करडई	२०००	१.५०	४०००	३.००	६०००	४.५०
		जवस	२००	०.१५	६००	०.४५	८००	०.६०
		तीळ	१००	०.०८	६००	०.४५	७००	०.५३
		मोहरी	५००	०.३८	१०००	०.७५	१५००	१.१३
		सुर्यफुल	०	०.००	२०००	१.५०	२०००	१.५०
		एकूण प्रात्यक्षिक	२८००	२.१०	१९४४५०	१६७.६३	१९७२५०	१६९.७३
		सोयाबीन	०	०.००	६९४४	८.६८	६९४४	८.६८
		भुईमुग	०	०.००	५०६	०.६३	५०६	०.६३
		करडई	८०	०.१०	१६०	०.२०	२४०	०.३०
		जवस	८	०.०१	२४	०.०३	३२	०.०४
		तीळ	४	०.०१	२४	०.०३	२८	०.०४
		मोहरी	२०	०.०३	४०	०.०५	६०	०.०८
		सुर्यफुल	०	०.००	८०	०.१०	८०	०.१०
		एकूण शेतीशाळा	११२	०.१४	७७७८	९.७२	७८९०	९.८६
		प्रशिक्षण (२ दिवस)	०	०.००	३०००	७.५०	३०००	७.५०
		प्रक्षेत्र भेट (१ समूहातून ५० शेतकरी)	०	०.००	१५००	७.५०	१५००	७.५०
		कृषी प्रवर्तक मानधन	०	०.००	३०००	१.८०	३०००	१.८०
		प्रचार व प्रसिद्धी /राज्यस्तरीय कार्यशाळा/जिल्हा स्तरीय कार्यशाळा	---	०.३५	---	०.३५	---	०.७०
		अधिकारी कर्मचारी प्रशिक्षण (२६ जिल्हे * ०.३६ लाख)	२६	०.०९	२६	०.०९	५२	०.१९
		एकूण ...१	-----	२.६८	-----	१९४.५९	-----	१९७.२७
२	बियाणे साखळी बळकटीकरण	इतर तेलबिया प्रमाणित / पायाभूत बिजोत्पादन कार्यक्रम	-----	०.००	-----	२.००	-----	२.००
		विद्यापीठ स्तरावरील संशोधन व बियाणे साखळी बळकटीकरण व आदर्श प्रात्यक्षिक प्लॉट कार्यासाठी(प्रती विद्यापीठ रु. ८ कोटी)	-----	०.००	-----	९.००	-----	९.००
		बियाणे उत्पादनाकरीता ताबिके बळकटीकरण (वार्षिक ३३३३ विंघटल तीन वर्षासाठी प्रति विंघटल रुपये ५०००/-)	०	०.००	३३३३	१.६७	३३३३	१.६७
		एकूण ...२	-----	०.००	-----	१२.६७	-----	१२.६७
		शेतकरी उत्पादक कंपनी स्थापन बळकटीकरण						

३	मूल्य साखळी विकास	स्थापन करावयाच्या नवीन शेतकरी उत्पादक कंपन्या / गटांना संलग्न करावयाच्या अस्तीत्वात असलेल्या शेतकरी उत्पादक कंपन्या	---	२.७०	-----	०.००	----	२.७०
		शेतकरी उत्पादक कंपन्यांच्या पायाभूत सुविधा	---	---	---	---	---	---
		१) गोडाऊन (२७० संख्या *२५ लाख)	१००	२५.००	४०	१०.००	१४०	३५.००
		२) क्लीनिंग व ग्रेडिंग युनिट (३०० संख्या *९ लाख)	१००	९.००	५०	४.५०	१५०	१३.५०
		३) सायलो (१००० मै. टन.) (१०० संख्या *७५ लाख)	०	०.००	०	०.००	०	०.००
		शेतकरी उत्पादक कंपन्यांचे मूल्यसाखळी बळकटीकरण करण्याकरिता प्रोत्साहनपर अनुदान (२७० संख्या *१ लाख प्रति वर्ष / एकूण ३ वर्षासाठी)	-----	२.७०	-----	२.७०	-----	५.४०
		बिज प्रक्रिया युनिट (३०० युनिट*०.५० लाख)	१००	०.५०	१००	०.५०	२००	१.००
		शेतकरी उत्पादक गटांना/कंपन्यांना झोन/ खरेदी व झोनद्वारे औषध फवारणी करण्यासाठी अनुदान व अर्थसहाय्य (१५० संख्या *७.५ लाख)	५०	३.७५	०	०.००	५०	३.७५
		शेतकऱ्यांच्या बांधावर जैविक निविष्टा निर्मिती				०.००	०	
		अ) मास्टर लॅब (रु. १.०० लाख * १५० लॅब)	५०	०.५०	५०	०.५०	१००	१.००
		ब) बेसिक लॅब (रु. ०.१५ लाख * ६०० लॅब)	२००	०.३०	२००	०.३०	४००	०.६०
		एकूण जैविक निविष्टा निर्मिती	२५०	०.८०	२५०	०.८०	७५०	१.६०
		एकूण शेतकरी उत्पादक कंपनी स्थापन बळकटीकरण	-----	४४.४५	-----	१८.५०	-----	६२.९५
		तेलघाणा प्रक्रिया युनिट करिता अर्थ सहाय्य (२लाख/युनिट)	१००	२.००	६५	१.३०	१६५	३.३०
		शेतकरी उत्पादक कंपनीस कोमोडिटी मार्केटशी जोडणेकरिता अर्थसहाय्य	-----	०.००	-----	२.००	-----	२.००
		नाविन्यपूर्ण बाब	-----	०.००	-----	२.००	-----	२.००
		आकस्मिक खर्च	-----	०.७७	-----	१.०१	-----	१.७८
		एकूण ...३	-----	४७.२२	-----	२६.३७	-----	७३.०३
		एकूण एकंदर (१ ते ३)	-----	४९.९०	-----	२३३.८५	-----	२८१.९७